

حفاظت مشارکتی از
کرکس کوچک
جزیره قشم
www.vultures.ir

SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

تماشای پرندگان در جزیره قشم

جزیره قشم

جزیره قشم، یکی از جزایر خلیج فارس است که بعنوان بزرگترین جزیره ایران و خلیج فارس در استان هرمزگان قرار دارد. از نقاط دیدنی این جزیره: جنگل‌های حرا، غارهای خربس، تنگه‌ی چاهکوه، تماشای دلفین‌ها، خلیج فارس، دره‌ی ستاره‌ها، جزایر ناز و غار نمکدان است. این جزیره از شمال به شهر بندرعباس، مرکز بخش خمیر و قسمتی از شهرستان بندرلنگه، از شمال شرقی به جزیره هرمز، از شرق به جزیره لارک، از جنوب به جزیره هنگام و از جنوب غربی به جزایر تنب بزرگ و کوچک و ابوموسی محدود می‌گردد.

نزدیک‌ترین بندر در ساحل اصلی کشور به جزیره قشم، بندرعباس است که فاصله آن تا محل سربندر قشم ۱۰/۸ مایل دریایی (۲۰ کیلومتر) است.

نزدیک‌ترین فاصله این جزیره به ساحل اصلی کشور، در دماغه‌ی شمالی جزیره، در محل بندر لافت (در جزیره قشم) تا بندر پل، در شهرستان خمیر (در ساحل اصلی کشور) که فاصله آن در حدود یک مایل دریایی (۱۸۰۰ متر) بوده و محل احداث پل خلیج فارس خواهد بود.

در کنار جزیره قشم، سه جزیره دیگر شامل جزیره هنگام، هرمز و لارک هم هستند. بعضی جزایر کوچک دیگری هم اطراف قشم وجود دارند که فاصله کمی با ساحل جزیره دارند و هنگام جزر و مد به ساحل جزیره می‌پیوندند و یا جدا می‌شوند، همین باعث نام‌گذاری این چند جزیره کوچک به‌عنوان جزایر ناز شده است که گویی در پیوستن به جزیره ناز می‌کنند.

فرهنگ و آداب و رسوم مردم قشم

اگر به قشم سفر کرده باشید، حتماً تجربه‌ی مهمان‌نوازی و خون‌گرمی مردمان این خطه را دارید. مردم بردبار قشم به زبان فارسی با گویش بندری سخن می‌گویند. زبان محلی این جزیره، ترکیبی از زبان‌های فارسی، عربی، هندی و انگلیسی است. بیشتر مردم قشم مسلمانان سنی هستند.

مردان قشم، لباس‌های بلند نخی می‌پوشند و دستار بر سر می‌گذارند و بانوان این جزیره، روبند می‌زنند و شلوارهای خوس‌دوزی محلی می‌پوشند و چادر مشکی یا رنگی سر می‌کنند. از معروف‌ترین جشن‌ها در این جزیره «نوروز صیاد» است که همه‌ساله اواخر تیرماه برگزار می‌شود. در این روز مردم این جزیره به پاس شکرگزاری در پایان سال صیادی، پایکوبی می‌کنند و صید انجام نمی‌دهند و غذاهای دریایی نمی‌خورند. برگزاری این مراسم زیبا در آغاز فصل تخم‌گذاری ماهی‌ها و آبزیان، از توجه مردم این خطه به حراست از محیط‌زیست حکایت می‌کند.^۱

جامعه محلی قشم^۲

کرکس کوچک در قشم

پرنده کرکس نیز از گذشته‌های دور همسایه مردمان قشم بوده است؛ چراکه در بسیاری از داستان‌های بزرگان و افراد بومی و قدیمی مردمان قشم نام این پرنده می‌آید. البته کرکس کوچک را مردمان محلی قشم با نام «بو دزد» و «دال‌من» می‌شناسند. گفته می‌شود در گذشته پودر زرد رنگی که هندی‌ها برای آیین‌های خاص خود استفاده می‌کردند را تاجران به ایران می‌آوردند در آن زمان بسیاری از ایرانی‌ها این پودر را با آب قاطی می‌کردند تا به

حالت گل در بیاید سپس به‌عنوان خوش‌بوکننده به بدن خود می‌مالیدند. در آن زمان کرکس‌ها که احتمالاً برای رنگ‌دادن به پرهای سفید خود این گل‌ها را برمی‌داشتند، میان افراد بومی قشم به «بودزد» که منظور دزد بو است، معروف می‌شوند. «دال‌من» نام دیگری از کرکس کوچک است که افراد محلی قشم آن را با این نام می‌شناسند. این نام که به زبان پهلوی است همچنان از روزگاران قدیم در قشم بازمانده است.

کرکس کوچک^۳

^۱ <https://www.kojaro.com/dir/qeshm>

^۲ khalijefars.ir/ib

^۳ <https://flightforsurvival.org/birds/egyptian-vulture/>

پرنده‌نگری در قشم

جزیره‌ی قشم یک مقصد منحصر به فرد و ارزشمند برای پرنده‌نگری است. دو دلیل اصلی برای انتخاب این مقصد برای تماشای پرنده وجود دارد:

- در این جزیره به دلیل وجود پرندگان مهاجر بهار و تابستانه، پرندگان مهاجر پاییز و زمستانه و پرندگان بومی می‌توان در تمام طول سال پرنده‌نگری کرد.
- در جزیره قشم به دلیل موقعیت جغرافیایی و مرزی بودن آن همیشه می‌توان انتظار دیدن یک گونه‌ی جدید برای کشور را داشت.

جزیره قشم^۴

از طرفی پرندگانی را می‌توان در این جزیره دید که در نقاط دیگر به‌سختی قابل مشاهده هستند. مانند: چاخلق هندی؛ چراکه نسبت جمعیت پرندگان به مساحت جزیره بسیار زیاد است.

مهم‌ترین سایت پرنده‌نگری جزیره قشم، جنگل حرا و خورخوران است که میزبان پرندگان مهاجر زمستانه و تابستانه است. در این منطقه، خانواده حواصیل‌ها در تابستان به‌صورت گسترده زادآوری دارند. در فصل تابستان اردک‌ها و بسیاری از گونه‌های آبی و کنار آبی قابل رویت هستند.^۵

⁴ <https://maps.google.com/>

⁵ www.avayeboom.com

بایدها و نبایدهای پرندنگری در جزیره قشم

نه تنها بایدها و نبایدهای گفته شده در مورد پرندنگری، باید رعایت شود؛ بلکه هر مقصد در گردشگری قوانین و چهارچوب‌های خودش را دارد. اگر قصد پرندنگری در قشم را دارید موارد زیر را رعایت کنید.

- از مهم‌ترین مواردی که گردشگران و پرندنگرها باید به آن دقت کنند، احترام به حقوق مالکیت شخصی اراضی است. در هر مقصدی خصوصاً جزیره قشم نباید برای گشت‌وگذار و پرندنگری وارد زمین‌های شخصی شوید.
- توجه به مذهب و پوشش جامعه محلی قشم از دیگر مواردی است که باید به آن توجه کرد. رفتار و پوشش پرندنگران نباید خارج از چهارچوب‌های جوامع محلی باشد. حتی اگر در اقامتگاه سکونت داشته باشید.
- حواستان به دایره‌ی ترس کرکس کوچک باشد. نباید آن‌قدر به کرکس‌ها نزدیک شوید که باعث اضطراب و پراکنده شدن آن‌ها شوید. نزدیک شدن بیش از حد انسان به پرندگان ممکن است منجر به ترک زیستگاه و یا ترک لانه توسط آن‌ها شود. فاصله‌تان را به گونه‌ای تنظیم کنید که پرندۀ متوجه حضور شما نشود.

کرکس‌ها عمدتاً در اماکن انباشت زباله پیدا می‌شوند. بیشترین کرکس‌های کوچک در جزیره قشم در این مکان‌ها دیده می‌شوند. حواستان باشد این مکان‌ها به شدت آلوده هستند و ممکن است بیمار شوید. بهتر است برای پرندنگری یا عکاسی از کرکس‌ها از فاصله دور اقدام کنید. یا از افراد بومی برای پیدا کردن مکان‌های مناسب‌تر کمک بگیرید.

اگر قصد طعمه‌گذاری برای عکاسی دارید، حتماً با کارشناسان مشورت کنید.^۶

- به سگ‌های ولگرد و بدون صاحب در جزیره قشم غذا ندهید. گذارسانی به سگ‌ها باعث افزایش آن‌ها می‌شود که این امر موجب کاهش کرکس‌ها و کاهش دسترسی آن‌ها به غذا می‌شود.

^۶ <https://www.mdpi.com/>

- برای کرکس‌ها گوشت یا غذای دیگر نگذارید. ممکن است گوشتی که برای ما انسان‌ها بدون مشکل و بیماری باشد برای کرکس‌ها خطرناک یا سمی باشد. اگر برای عکاسی طعمه‌گذاری می‌کنید حواستان باشد ممکن است طعمه حاوی سموم یا داروهای دیکلوفناک یا مشتقات آن باشد که منجر به مرگ کرکس می‌شود.
- هنگام پرندنگری در جزیره قشم افراد دیگر را درگیر تماشای کرکس‌ها کنید. لذت تماشای کرکس برای هر فرد دغدغه حفاظت از این موجودات مفید و خارق‌العاده را ایجاد می‌کند.

پرندگان کمیاب در جزیره قشم

گزارش‌های بسیاری از اولین رکوردهای یک گونه جدید در قشم اتفاق افتاده است. به‌عنوان مثال:

- **سار سومالی (Somapi Starling)** در خردادماه سال ۱۴۰۰ برای اولین و تنها بار در جزیره قشم مشاهده شده است.^۷

این نخستین گزارش دیدن این گونه توسط پرندنگر هادی انصاری در تاریخ ۱۰ خرداد ۱۴۰۰ در ایران است. بر اساس معیارهای ثبت گونه‌ها، با توجه به اینکه امکان آمدن این دو پرند با کشتی‌ها وجود دارد و نیز منشأ طبیعی آن‌ها آشکار نیست، بر پایه این گزارش، این گونه نمی‌تواند در

⁷<http://iranbirdrecords.ir/1400/03/18/Report%20of%20Somali%20Starling%20from%20Iran%20in%20Qeshm%20in%20May%202021>

فهرست اصلی پرندگان ایران و استان هرمزگان جای گیرد. تنها پس از دریافت گزارش‌های بیشتر و دقیق‌تر و با دانستن منشأ طبیعی پرندگان یا تشکیل جمعیت پایدار می‌تواند به فهرست اصلی پرندگان ایران افزوده شود.^۸

- **کاکایی وگا (Vega Gupp)** از دیگر گونه‌های کمیابی است که برای اولین بار در ایران در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۷ در جزیره قشم مشاهده شده است.^۹

نخستین ثبت موثق این گونه از ایران و همچنین گونه جدید برای استان هرمزگان. یک فرد از این پرنده با نام علمی (*Parus vegae*) توسط پرنده‌نگر محمد جواد پرستگاری در ۴ بهمن ۱۳۹۷ در جزیره قشم استان هرمزگان مشاهده شد.^{۱۰}

- **اکراس آفریقایی (Sacred Ibis)** از دیگر گونه‌های کمیابی است که پس از سال‌ها در خردادماه سال ۱۳۹۹ در جزیره قشم مشاهده شد.^{۱۱}

^۸<http://iranbirdrecords.ir/1400/03/18/Report%20of%20Somali%20Starling%20from%20Iran%20in%20Qeshm%20in%20May%202021>

^۹<http://iranbirdrecords.ir/1397/12/05/The%20first%20record%20of%20Vega%20Gull%20from%20Iran%20in%20Qeshm%20in%20January%202019>

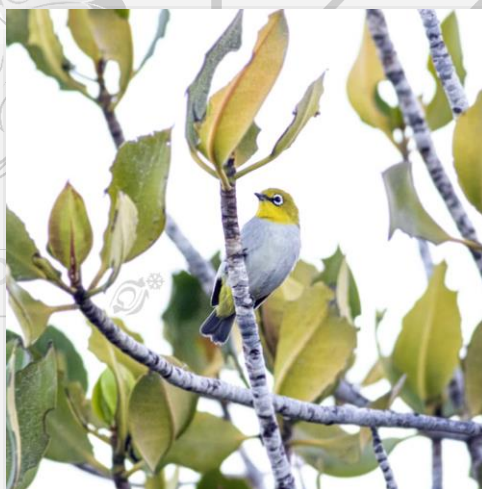
^{۱۰}<http://iranbirdrecords.ir/1397/12/05/The%20first%20record%20of%20Vega%20Gull%20from%20Iran%20in%20Qeshm%20in%20January%202019>

^{۱۱} <http://iranbirdrecords.ir/1399/05/11/Sacred%20Ibis%20in%20Qeshm%20in%20May%202020b>

اکراس آفریقایی (Sacred Ibis) با نام علمی *Threskiornis aethiopicus* یک فرد نابالغ که در ۷ خرداد ۱۳۹۹ در جزیره قشم، استان هرمزگان توسط پرنده‌نگر هادی انصاری مشاهده و ثبت گردیده است.^{۱۲}

• **سسک چشم سفید هندی *Zosterops pappebrosus*** پرنده‌ای کوچک، زیبا و بسیار کمیابی است که در جزیره قشم دیده شده است و اگر در حال گشت‌وگذار میان خورها هستید میان دختان به دنبال این پرنده باشید.

سسک چشم سفید هندی - عکس از مریم تسلیمی در استان هرمزگان^{۱۳}

این‌ها مثال‌هایی از ثبت گونه‌های کمیاب در جزیره قشم است که هرکسی را برای گشت‌وگذار و دقت به پرندگان، مشتاق می‌کند. از طرفی تماشای اسکوای قطبی، شاهین‌های در حال مهاجرت، گله‌های بزرگ خانواده گیلانشاه‌ها و یا گله‌های بزرگ فلامینگو از جاذبه‌های کمیاب و فوق‌العاده‌ی گردشگری است که می‌توان برای آن‌ها به جزیره قشم سفر کرد.^{۱۴}

¹² <http://iranbirdrecords.ir/1399/05/11/Sacred%20Ibis%20in%20Qeshm%20in%20May%202020b>

¹³ <http://iranbirdrecords.ir/>

¹⁴ www.AvayeBoom.com

کرکس کوچک در جزیره قشم

کرکس کوچک از دیگر پرندگان شگفت‌انگیزی است که به راحتی در جزیره قشم قابل مشاهده است. اگر بخواهید این پرنده‌ی بزرگ‌جثه و لاشه‌خوار را در ایران پیدا کنید بهتر است به قشم سفر کنید.^{۱۵}

به‌عنوان مثال در یک بازدید میدانی اجمالی دو روزه که در دی‌ماه ۱۳۹۷ توسط دو نفر از اعضای کارگروه حفاظت کرکس کوچک در قشم انجام شد، جمعاً تعداد ۲۹۰ فرد کرکس کوچک (*Neophron percnopterus*) مشاهده شد.^{۱۶} که از این میان حضور بیش از ۲۲۰ فرد تنها در یک سایت جزیره از اهمیت بالایی برخوردار است. و به این معنی است که غیرممکن است که به قشم سفر کنید و کرکس کوچک را نبینید.

عکس از سید محمد هاشم داخته عضو کارگروه حفاظت کرکس کوچک^{۱۷}

برگرفته از سایت آوای بوم

ویراستار علمی: آیدا کریمی

با تشکر از خانم مهسا هاشمی به جهت همکاری در گردآوری و تدوین متون

¹⁵ www.AvayeBoom.com

¹⁶ <https://www.vultures.ir/news/iran-news/23-2020-02-12-06-40-15>

¹⁷ <https://www.vultures.ir/news/iran-news/23-2020-02-12-06-40-15>